

протидії насильству в сім'ї «ПОЛІНА», який є одним з успішних прикладів роботи поліції у сфері запобігання домашньому насильству.

Список бібліографічних посилань:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-1>.

2. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету міністрів України від 10 жовтня 2018 р. № 728-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80>.

3. Гордон. Газета онлайн. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/localnews/-protjagom-p-jati-misjatsiv-2018-roku-do-administrativnoji-vidpovidalnosti-pritjagnuto-33-tis-osib-za-nasilstvo-v-sim-ji-politsija-252644.html>.

УДК 343. 982. 3

Аліна Едуардівна ВОЛКОВА,

завідувач сектору дактилоскопічних досліджень відділу криміналістичних видів досліджень Сумського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат юридичних наук

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4383-6433>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Ефективність роботи процесу розкриття і розслідування злочинів багато в чому визначається вмінням учасників кримінального судочинства використовувати спеціальні знання в галузі науки й техніки (1), а також від правильного вибору тієї чи іншої форми їх застосування. У криміналістиці під формою використання спеціальних знань розуміють зовнішній прояв їх суті, що зумовлена їх змістом та знаходить своє практичне відображення під час розслідування злочинів (2). Однак практика свідчить, що ефективність застосування спеціальних знань не завжди відповідає цілям і задачам діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю.

Внаслідок реформування в системі МВС України до органів досудового розслідування включені сектори техніко-криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій, а Експертна служба МВС стала структурно відокремленою установою, яка підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України, а не органу досудового слідства (поліції). У результаті таких змін слідчі підрозділи, що увійшли до складу центрального органу виконавчої влади – Національної поліції, та система державних спеціалізованих установ Експертної служби МВС втратили організаційний зв'язок, їх службові взаємовідносини тепер будуються виключно у формі взаємодії.

Проаналізувавши роботу органів досудового розслідування Національної поліції, можна виявити тривожні тенденції, які почали складатися у галузі використання спеціальних знань, які призводять до низьких показників у розкритті та розслідуванні злочинів. В організації взаємодії НДЕКЦ МВС зі слідчими підрозділами Національної поліції з'явилася низка проблемних питань,

серед яких можна виділити наступні: низька якість слідів, що вилучаються під час проведення оглядів місць подій; вкрай короткий опис слідів у протоколах місць подій; погіршення якості порівняльного матеріалу, що направляється для проведення експертних досліджень; недоліки, що виникають у процесі призначення судових експертиз. Вищезазначене зокрема призводить до негативних результатів під час проведення експертних порівняльних досліджень і неможливості встановлення ідентифікації, низької ефективності криміналістичних обліків щодо встановлення осіб, причетних до скоєння нерозкритих злочинів.

Аналіз такого становища дає змогу вказати на декілька причин. Перша з них – розрив між підрозділами, які безпосередньо працюють на розкриття й розслідування злочинів з Експертною службою МВС. Тісна співпраця між зазначеними підрозділами завжди була важливою ланкою у розкритті та розслідуванні злочинів. Друга причина низької результативності використання спеціальних знань пов'язана зі значним омолодженням особового складу секторів техніко-криміналістичного забезпечення, слідчих, оперативних працівників та суттєвим зниженням загального рівня їх техніко-криміналістичної підготовки.

Варто зазначити, що тільки спільне вирішення цих проблемних питань може позитивно вплинути як на якість розслідування, так і на досягнення загального позитивного результату у покращенні рівня використання різних форм спеціальних знань під час розслідування кримінальних проваджень. Розглянемо деякі напрями удосконалювання використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів.

Один із напрямів стосується розширення функцій спеціалістів під час огляду місця події, з подальшим закріпленням їх процесуального статусу у кримінальному провадженні. У теперішній час під час оглядів місць подій як спеціалістів залучають інспекторів секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій, а в окремих випадках до участі у проведенні оглядів можуть залучатися співробітники Експертної служби МВС (3). Згідно зі ст. 71 КПК України та відомчого нормативного акту інспектори-криміналісти під час проведення слідчих (розшукових) дій можуть надавати консультації та безпосередню технічну допомогу, а також повинні узгоджувати свої дії зі слідчим. Такий підхід не йде на користь ні в якості виконуваних цими спеціалістами практичних завдань, ні забезпеченню прав і свобод людини в кримінальному процесі. Фактично спеціалісти знаходяться у підпорядкуванні слідчого і позбавлені необхідної самостійності при проведенні слідчих (розшукових) дій, які вимагають використання спеціальних знань. Враховуючи вищезазначене, цілком очевидним є необхідність процесуально закріпити статус підрозділів з техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій як суб'єкта зі сторони обвинувачення (за аналогією з оперативно-технічними підрозділами) для надання більш широких повноважень. Для цього необхідно було б розглянути доцільність внесення змін до ст. 41 КПК України, де передбачити не тільки оперативні підрозділи, а й підрозділи техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій, які за письмовим дорученням слідчого можуть у певних випадках здійснювати слідчі дії, зокрема огляд місця події. Такий крок законодавця дозволить слідчому, прокуророві не просто залучати спеціалістів для технічної допомоги, а доручати їм безпосередньо проводити огляд.

Інший напрям стосується розширення консультаційної форми використання спеціальних знань. Саме консультаційна форма є тією сполучною ланкою, що може забезпечити тісний зв'язок замовників і виконавців застосування науково-технічних засобів і методів. Однак, як показує аналіз практики, ці методи роботи реалізуються не повною мірою й носять досить пасивний характер як з боку слідчих і оперативних працівників, так і з боку самих фахівців.

Експерти, які забезпечують ведення криміналістичних обліків, повинні працювати у тісній взаємодії з оперативними й слідчими підрозділами з організації відповідних перевірок, накопиченні облікових масивів, оперативних і інформаційно-довідкових картотек і колекцій, а також надавати допомогу в їх використанні при розкритті злочинів. Значна консультативна допомога експертів цієї спеціалізації може бути зроблена при підготовці слідчих дій, наприклад обшуку (4).

З метою покращення якості роботи органів досудового розслідування доцільно проведення регулярних практичних занять як для працівників секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій, так і для слідчих підрозділів в цілому. З метою підвищення якості речових доказів, що вилучаються під час оглядів місць подій, слід впровадити стажування інспекторів-криміналістів та техніків-криміналістів на базі НДЕКЦ МВС, під час яких спеціалісти наглядно зможуть попрацювати зі слідами за різними напрямками досліджень.

При впровадженні в практику розглянутих пропозицій із вдосконалення форм і методів застосування спеціальних знань, розширення прав та повноважень інспекторів-криміналістів з відповідним нормативним та правовим регулюванням, при активізації взаємодії експертних і слідчо-оперативних підрозділів можна розраховувати на більш ефективне техніко-криміналістичне забезпечення розкриття й розслідування злочинів і поліпшення результатів роботи правоохоронних органів.

Список бібліографічних посилань:

1. Разумов Е. О., Волкова А. Е. Про вдосконалювання непроцесуальної форми використання спеціальних знань. *Криміналістичний вісник*: Наук. -практ. зб. К., 2007. Вип.1 (7). С. 23-28.

2. Марчук Р. П. Форми використання спеціальних знань при розкритті злочинів та їх криміналістична систематизація. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. № 2. С. 157.

3. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: наказ Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 03.11.2015 р. № 1339. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

4. Разумова А. Е. Деякі аспекти застосування спеціальних знань при підготовці до обшуку. *Право і безпека*. 2005. Т. 4. № 4. С. 107-110.